

ויגש :

להעמיד להם דוד אחר" – שמלך המשיח נקרא „דוד” (ואינו דוד המלך) או שמלך המשיח נק' „דוד” (דוד מלכא משיחא) רק להיותו מזרע דוד?

(ב) מהי קושיית ר"פ „והכתיב ודוד עבדי נשיא להם לעולם“, הרי בפשטות „דוד“ כאן לא קאי על דוד המלך, כ"א על מלך המשיח (כפי שפירשו במפרשים עה"פ), שנקרא ג"כ „דוד“ (להיותו מזרע דוד), והוא „דוד אחר“ שעתיד הקב"ה להמליך על ישראל*?

א. בהפטרת פרשתנו: „ועבדי דוד מלך עליהם ורועה אחד יהי' לכולם. . וישבו על הארץ גו' עד עולם ודוד עבדי גשיא להם לעולם”.

ויש לעיין בטעם השינויים בין שני הכתובים: (א) „מלך” או „נשיא”, (ב) „עלי-הם” או „להם”, (ג) „ועבדי דוד” או „ודוד עבדיי”, (ד) בכתוב השני מוסיף „לעולם [ואף שבפשטות הטעם כי בא בהמשך לתחילת הכתוב, וישבו גו' עד עולם, מ”מ מובן, שחידוש זה (שיהי' נשיא לעולם) שייך להתואר „נשיא” דוקא, שלכן לא נקט כאן תואר „מלך” (ככתוב הקודם) אלא „נשיא”].

6) ולכאורה עכ"ל שאין דוד המלך בעצמו מלך המשיח שהיה "נשיא להם לעולם", שהרי תתחילת פעולת מלך המשיח תהי' קודם הגאולה, כמבואר ברמב"ם (הל' מלכים פ"א ה"ד), ובודאי קודם תחיית המתים (גם דצדיקים הקמים מיד, כמחז"ל (יומא ה, ב) משה ואהרן עמנו).

אבל ראה ירושלמי ברכות (פ"ב ה"ד) ואיכ"ר
(פ"א, נא) דמלכא משיחא, "אין מי חייא הוא דוד
שמי", "אין מי דמכייא הוא דוד שמי" (אם מן החיים
הוא יהי שמ דוד, ואם מן המתים הוא יהי דוד ב-
עצמו. פני משה). ובפיוט אומץ ישער (דהושענא
רבא), "קול צמח כו' הוא דוד בעצמו" – וביפה ענף
לאיכ"ר שמ פ' דקאי להדיעה שביאת המשיח אחרי
תחת"מ. ע"ש. וראה רד"ק ויחזקאל (ועד"ז בירמי')
שם, ארמו לתחיית המתים".

ויש לומר הכוונה בזה שנשמת דוד המלך תת-
לבש במלך המשיח, ע"ד הענין ד', משה הוא גואל
וראשון הוא גואל אחרון (ראה שמור"פ כ"ב, ו. חז"א
רנ"ג, א. ש' הפסוקים פ' ויח') – אף דמשה לוי ומשיח
משבט יהודה – שהכוונה בזה שנשמת משה תתלבש
בגואל אחרון (אוה"ח ויחי מט, יא). – וראה לקמן
בסוף ההצעה 19.

(7) ראה אברבנאל, רד"ק (בפי' הא') ומצו"ד יחזקאל שם. רד"ק ירמ" שם (בפי' הב').

(8) ובנצח ישראל להמהר"ל (ספ"מ) פי' קושיית ר"פ, דממ"ש "ודוד עבדי נשיא" משמע ש'לא יהי'

ב. ויובן זה בהקדים ביאור דברי הגמ': „אמר רב יהודה אמר רב עתיד הקב"ה להעמיד להם דוד אחר [שעתיד למלוך עליהם. רש"י] שנאמר: ועבדו את ה' אלקיהם ואת דוד מלכם אשר אקים להם, הקים לא נאמר אלא אקים. א"ל רב פפא לאביי והכתיב ודוד עבדי נשיא להם לעולם, (ומשני) כגון קיסר ופלגי קיסר. ובפרש"י, „כגון קיסר ופלגי קיסר – מלך ונשיא לו, כן דוד החדש מלך כדכתיב ודוד מלכם אשר אקים, ודוד המלך שני לו כדכתיב נשיא להם ולא כתוב מלך.

וצ"ע: א) מהי כוונת רב ש"ע, עתיד הקב"ה

- (1) יחזקאל לו, כדרכה.
- (2) סנהדרין צח, סעי"ב. — וראה אוה"ת פרשתנו (כרך ה) תתקפ"ב (וכן לגי"ז עה"פ יחזקאל שם) ביאור ענין "קיסר ופלגי קיסר" ע"ד החסידות.
- (3) ירמ' ל ט.
- (4) ראה חזק"א מרשש"א שם.
- (5) וכבר הוקשה בבאר שבע לסנהדרין שם, מהי ה"ר"א מלשון "אקיס" שהוא "דוד אחר". ואכ"מ.

גם יש לדייק בלשון הש"ס, כגון קיסר ופלגי קיסר: "אמאי נקט לי, 'קיסר' שהוא שם מלכי רומי¹⁵ – ולא אמר (בלשון ה- קודש, וכלישנא דקרא¹⁶) 'מלך' ומשנה למלך?"

ג. ואולי י"ל שאין כוונת חז"ל כפשר-טו, שיהיו אז שני אנשים נפרדים שניהגו את ישראל, דגם לפי דברי הגמרא מ"ש "ודוד עבדי נשיא להם" קאי על מלך ה- משיח (ולא דוד המלך), כי גם משיח נקרא בשם "דוד" (כנ"ל), אלא שבמלך המשיח עצמו יהיו שני גדרים, "קיסר ופלגי קיסר" (כדלקמן בארוכה).

ופירוש דברי הגמ' "עתיד הקב"ה ל- העמיד להם דוד אחר כו' והכתוב ודוד עבדי נשיא להם" הוא: במלך המשיח יהי חידוש עיקרי לגבי מלכי בית דוד (ואפילו לגבי דוד המלך עצמו), ולכן נקרא "דוד אחר", כי בענין זה אינו דומה לדוד ה- ראשון¹⁸.

וע"ז מקשה הגמ', והכתוב ודוד עבדי נשיא להם, הרי שגם לעת"ל דומה מלך המשיח לדוד הראשון (ולכן נקרא ע"ש דוד המלך)? וע"ז מתרץ, כגון קיסר ופלגי קיסר, דבמלך המשיח תהיינה שתי המע-לות, ד"קיסר ופלגי קיסר": מצד החידוש שבמלכות דמלך המשיח לגבי דוד נקרא "קיסר" (והוא "דוד אחר"), ומצד מעלתו בתור "מלך מבית דוד" נקרא "פלגי קיסר".

ויש לומר, שזהו החילוק בין שני ה-

ג) בדברי רש"י "ודוד המלך שני לו כדכתיב נשיא להם ולא כתוב מלך", והרי מפורש בכתוב שלפנ"ו (כנ"ל), "ועבדי דוד מלך עליהם", הרי שגם דוד נקרא "מלך" (גם) לעתיד לבוא [ובפשטות, בשני הכתובים כדזכר אודות אדם ("דוד") אפד¹⁹].

ד) למה יצטרך מלך המשיח ל"שני לו", משנה למלך (פלגא קיסר), שלא מצינו כן (כתוב) אצל מלכי בית דוד²⁰?

ולכאורה לא מצינו בהלכה ענין של "משנה למלך". ולהעיר שבכהן גדול ישנו סגן כהן גדול²¹, אבל לא מצינו כזאת במ-לך²². מובן שיתכן שהמלך ימנה "שני לו", אבל לא מצינו בהלכה שיהי תוקף מיוחד למשנה למלך יתר על שאר שרי המלך²³.

המשיח מלך רק נשיא בלבד, וכיון דיליף מן ואת דוד מלכם איכ' יהי' מלך. אבל להעיר, שסתירה זו (אם יהי' נשיא או מלך) אפשר להקשות, לכאורה, בכתובים דיחזקאל עצמם.

9) כן הקשה בהגהות הרש"ש לסנהדרין שם. [אבל מה שהקשה למה לא הקשה ר"פ מהכתוב "ועבדי דוד מלך עליהם", י"ל, כי בלי הכתוב "ודוד עבדי נשיא להם לעולם" מודגש ונרדף יותר דקאי במלך המשיח (משאיכ' הלשון "עבדי דוד מלך עלי-הם", שענין זה ה"י גם בעבר)].

10) וראה באר שבע לסנהדרין שם. 11) מלבד אחז (דהי"ב כח, ז) – ש"לא עשה הישר בעיני ה' כדוד אביו" (שם, א). אבל להעיר מבקשת יהונתן מדוד (ש"א כג, יז) "ואנכי אהי' לך למשנה" (ובאברבנאל שם, "כמו שהי' בימי שאול אביו"). ואכ"מ.

12) רמב"ם הל' כלי המקדש פ"ד הט"ז. 13) ברמב"ם שם שסגן כה"ג הוא, "כמו המשנה למלך". אבל לכאורה כוונתו רק ע"ד הענין דמשנה למלך שמצינו בכלל [וע"ז יוסף שהי' משנה למלך (ראה מקץ מא, מג), וכן מרדכי (מג"א בסופה)], ולא מפני שע"פ הלכה צ"ל משנה למלך.

14) בראב"ד הל' מלכים ספ"א, דאפ"ל ע"פ תורה מלך מבית דוד ביחד עם מלך כשר ממלכי ישראל באופן ד"קיסר ופלגי קיסר", אבל לא פי' מהו גדרו של "פלגי קיסר" בהלכה.

(15) תוס' ע"ז י' ב (נעתק לקמן בפנים ס"ה). רש"י ברכות נז, רע"א – וראה (ע"ד הקבלה) תורת לוי יצחק ע' רטו.

(16) גם לשון "משנה למלך" (ראה הנסמן לעיל הערה 11, 13).

(17) ל' הערוך (ערך קסר) בפ' גמ' זו.

(18) ראה עד"ו חידושי אגדות מהר"ל סנהדרין שם.

ד. הסברת הענין:

בהגדרת תפקידו ופעולתו של מלך המשיח מבאר הרמב"ם שני ענינים:

(א) "יכוף כל ישראל" לילך בדרך ה' תורה והמצוה, "ילחם מלחמות ה'", יבנה בית המקדש ויקבץ נדחי ישראל ויתקן את העולם כולו לעבוד את ה' ²⁰ [וכן אחר "שתתישב ממלכתו ויתקבצו אליו כל ישראל יתייחסו כולם על פיו ברוח הקודש שתנוח עליו"] ²¹ – וזה ענינו של מלך ישראל בכלל, וכמ"ש הרמב"ם ²² שכל מלך "תהי' מגמתו ומחשבתו להרים דת האמת ולמלאות העולם צדק ולשבור זרוע הרשעים ולהלחם מלחמות ה' שאין ממ' לייכין מלך-תחלה-אלא לעשות-משפט ומלחמות".

(ב) "אותו המלך שיעמוד מזרע דוד בעל חכמה יהי' יתר משלמה ונביא גדול כו' ולפיכך ילמד כל העם ויורה אותם דרך ה' ויבואו כל הגוים לשומעו כו' ²³, ועל ידו "תרבה הדעה והחכמה והאמת שנאמר" כי מלאה הארץ דעה את ה' ²³, שמדבריו אלה מובן, דזה ש"באותו הזמן כו' יהי' עסק כל העולם . . לדעת את ה' בלבד . . יהיו ישראל חכמים גדולים ויודעים דברים הסתומים וישיגו דעת בוראם כו' מלאה ²⁴ הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים ²⁵, כל זה יהי' על ידי מלך המשיח, שהוא "ילמד כל העם" ²⁶.

ויש לומר, שעל שם ענין זה ייקרא

כתובים, "ועבדי דוד מלך עליהם . . ודוד עבדי נשיא להם", דשני התוארים "מלך" ו"נשיא", הם שני הענינים ד"קיסר ופלגי קיסר" ¹⁹ שיהיו במלך המשיח. וזהו שנאמר "ודוד עבדי נשיא להם לעולם", דאע"פ שגדלה מעלת המלך על מעלת הנשיא (כהחילוק בין קיסר ופלגי קיסר), מ"מ אין הנשיאות בטלה לגבי מעלת המלכות, ואדרבה, דוקא גבי "נשיא" נאמר "ודוד עבדי נשיא להם לעולם" (כדלקמן סעיף ה).

ובזה יש לבאר השינוי בין שני הכתובים – "ועבדי דוד" או "ודוד עבדי": בפ' סוק הא' המדבר במעלת המלך המשיח בתור "קיסר" (מלך) שבזה אינו מתייחס ל' דוד הראשון [ורק שנקרא בשמו "דוד", "דוד אחר"] אומר הכתוב "ועבדי דוד", שבלשון זו ההדגשה הרי היא על "עבדי" (אלא שה"עבד" נקרא בשם "דוד"), והיינו לפי שמעלה זו באה בו (לא מפני שהוא "דוד", אלא) להיותו "עבדי": משא"כ מעלת מלך המשיח בתור "נשיא" מתייחסת לדוד המלך ¹⁹, ולכן נאמר "ודוד עבדי נשיא להם".

ועפ"ז יש ליישב מ"ש רש"י "ודוד המלך שני לו כדכתיב נשיא להם וזא כתוב מלך", אע"פ שמפורש "ועבדי דוד מלך עליהם" – שהרי שני הענינים ד"קיסר ופלגי קיסר" (מלך ונשיא) יהיו באותו אדם, מלך המשיח: אלא שהפסוק הא' קאי במעלת המשיח בתור "קיסר", "מלך" (ובזה אינו מתייחס לדוד המלך כנ"ל), והכתוב "ודוד עבדי נשיא להם" קאי במעלתו בתור "פלגי קיסר", "כד-כתיב נשיא להם ולא כתוב מלך".

(20) ה' מלכים ספ"א.

(21) שם פ"ב ה"ג.

(22) שם ספ"ד.

(23) ה' תשובה פ"ט ה"ב.

(24) ישעי' יא, ט.

(25) ל' הרמב"ם ה' מלכים ספ"ב.

(26) ראה גם לקו"ת צו יז, א"ב. שער האמונה

פנ"ו ואילך. סהמ"צ להצ"צ מצות מינוי מלך פ"ג (מאמרי אדה"א – נביאים ע' ד). ועוד.

(19) וכ"כ בפ' מהרז"ו לאיכ"ר שם. צפ"ע

עה"ת ויחי מט, ט.

(19*) ובפרט ע"פ הג"ל (הערה 6) שנשמת דוד המלך תתלבש במלך המשיח.

„(נשיא) להם“, כי השפעתו בתור נשיא היא באופן של קירוב.

[ולכן מעלת הנשיא נק' (בגמ') „פלגי קיסר“, כיון שאין השפעת הנשיא באופן של רוממות כמלך (קיסר)].

ה. והנה יש חילוק עיקרי בין שני עניינים הנ"ל:

פעולתו של מלך המשיח בענין הא', הנהגת המלכות שלו, היא בדרך חידוש, שלא ע"פ טבע. כי על ידו יהי' חידוש עיקרי בכל העולם כולו, וכמבואר בארוכה ברמב"ם שם²⁹, „יתקן את העולם כולו לעבוד את ה' ביחד“, ש"יחזרו כולם לדת האמת ולא יגזלו ולא ישחיתו“²⁹, עד ש„באותו הזמן לא יהי' שם לא רעב ולא מלחמה ולא קנאה ותחרות כו' ולא יהי' עסק כל העולם אלא לדעת את ה'“²⁵. כלומר, אע"פ שפסק הרמב"ם²⁶ שלא „יבטל דבר ממנהגו של עולם“ ולא „יהי' שם חידוש במעשה בראשית אלא עולם כמנהגו נוהג“, מ"מ, זהו שלא יבטלו חוקי טבע הבריאה, אבל מובן שזה שכל העולם כולו יעבוד את ה' ביחד ולא תהיינה מלחמות כו' ועסקם יהי' לדעת את ה' בלבד, הי' חידוש בהנהגת העולם, שלא מצינו כזאת מעולם³⁰.

משא"כ השפעתו בתור נשיא, זה ש- משיח „ילמד כל העם ויורה אותם דרך ה'“, אף שנכלל בזה גם „דברים הסתומים כו'“³¹ (כנ"ל) מ"מ אין זה חידוש ממש, כי

משיח בשם „נשיא“, ע"ד שמצינו בלשון חכמים, שראש הסנהדרין „הוא שקורין אותו החכמים נשיא בכל מקום והוא העו- מד תחת משה רבינו“³², ועד"ז יש לומר, שזה שמשיח נקרא „נשיא“ הוא לפי שהוא „ילמד כל העם ויורה אותם דרך ה'“²⁸.

ועפ"ז יש לבאר השינוי בלשון הכתוב, „מלך עליהם“, ו„נשיא להם“: הנהגת המלו- כה היא בדרך רוממות מהעם, שהמלך צ"ל מרומם ונבדל מן העם, וזהו „מלך עליהם“, שהוא ממעל להם; משא"כ השפעת הנשיא, ללמד את העם ולהורות להם דרך ה', היא בדרך קירוב אליהם, שמשדל שהעם יבין ויקלוט את דבריו, ולכן עם היות שמצד גדלותו נקרא „נשיא“ (מלשון הת- נשאות), הרי תיאור יחסו אל העם הוא

(27) ל' הרמב"ם הל' סנהדרין פ"א ה"ג. – וראה בארוכה בכ"ז לקו"ש ח"ט ע' 166 ואילך. וראה גם לקו"ש חכ"ג ע' 192 ואילך (והערה 55 שם).
(28) ויש לומר, שזהו גם כפל הלשון „ועבדי דוד מלך עליהם ורועה אחד יהי' לכולם“ – ראה תו"א מקץ (לג, ד) בההפך בין ז' רועים וז' נסיכי אדם (סוכה נב, ב), דרועים „היא המשכה בבחי' פנימית .. ראשי אלפי ישראל המלמדים אותם תורה“ (משא"כ נסיכי אדם היא המשכה בבחי' מקיף, ע"ש).
ועפ"ז מובן מה שנשיאות מלך המשיח מתייחסת לדוד המלך (כנ"ל סיג), כי דוד נמנה (סוכה שם) בין הרועים, וזהו ע"ז ענין ה„נשיא...“ וראה הק- דמת הרמב"ם לס' היד (ובכס"ם שם). פיה"מ אבות פ"ד מ"ג.

(*) וצ"ע, שהרי לכאורה עיקר ענינו של דוד הוא המלכות. ואולי י"ל ע"פ המבואר בסה"מ צ' להצ"ע שם פ"ב, דבדוד האירה גם „התכמה שבמדת המלכות“ (משא"כ „בכל המלכים שאחרייו“). כמו הרועה מנהל עדרו כו'. ע"ש באורך.

(**) ואף שמשיח לא נמנה בסוכה שם בין הרועים (אלא בין הנסיכים) – ראה תו"א שם (לד, ריש ע"ב) דמשיח יש ב' הבחי' (וראה סה"מ צ' להצ"ע שם פ"ג [וכן מאמרי אדה"צ שם] שמשיח יהי' רב ומלך). ומה שנימנה בגמ' שם רק בין הנסיכים, י"ל לפי שזהו העיקר בו. ודווקא.

(29) הל' מלכים רפ"ב.

(30) ובפרט ע"פ משנ"ת במ"א (לקו"ש חכ"ז ע' 198 ואילך) שגם להרמב"ם תהיינה ב' תקופות בימיה"מ, ומ"ש עולם כמנהגו נוהג הוא רק בנוגע לתקופה הא'. וראה סה"ש תנשא"א ח"א (הדרן על הרמב"ם), ע' 107 ואילך, דמ"ש הרמב"ם בסוף הל' מלכים „ובאותו הזמן כו'“ קאי בתקופה זו כשיהי' שינוי במנהגו של עולם. ע"ש.

(31) וראה קה"ר (פ"א, ח), „תורה .. בעוה"ז הבל היא לפני תורתו של משיח“ – וראה הערה 32.

אבל, אע"פ שעיקר החידוש של מלך המשיח הוא בענין המלכות, מ"מ, יש עילוי בענין הנשיאות על ענין המלכות.

ובפשטות: הצורך בענין המלוכה הוא (כנ"ל מרמב"ם) כדי "להרים דת האמת ולמלאות העולם צדק ולשבור זרוע ה-רשעים ולהלחם מלחמות ה'", ומזה מובן, דלאחרי שמישח "יתקן את העולם כולו לעבוד את ה' ביחד", "ולא יהי עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד", הרי אין צורך (כ"כ) בפעולת משיח בתור מלך³⁶, ועיקר תפקידו של מלך המשיח יהי' ללמד את העם ולהורותם דרך ה'.

וזהו גם הטעם שדוקא אצל ענין ה-נשיאות נאמר, "ודוד עבדי נשיא להם לעו-לם", כי עיקר ענין הנצחיות של מלכות משיח אינו בפעולת הנהגת המלכות שלו, אלא בהשפעתו בתור נשיא³⁶, שהוא "ללמד כל העם ויורה אותם דרך ה'".³⁷

(משיחת אחש"פ, תשמ"ח:

ד"ה ועבדי דוד (הב') תשמ"ב)

בתורה אי אפשר להיות חידוש (אמיתי), כפסק הרמב"ם³¹ שתורה הזאת, "אין לה לא שינוי ולא גרעון ולא תוספת".³²

ויש לומר, שדבר זה נרמז בלשון ה-גמרא "קיסר ופלגי קיסר":

מבואר בתוס'³³ בשורש שם "קיסר" שהוא על שם מלך רומי אחד, שמתה אמו בלדתה ונבקעת בטנה ומצאוהו חי . . . ונקרא קיסר בלשון רומי והוא לשון כרות בעברי [היינו לידה באופן ד"יוצא דופן"] ועל שמו נקראו כל המלכים שלאחריו קיסר".

וזהו הרמז בכך שמישח נקרא בשם "קיסר" – מלך שנוולד באופן של "יוצא דופן", שלא כפי הטבע שהטביע הקב"ה סדר של לידה (דרך הרחם)³⁴ – להורות, שמלכותו של מלך המשיח (פעולתו בעו-לם)³⁵ תהי' באופן של חידוש, שלא כפי טבע העולם, "יוצא דופן" למעליותא (מש-אי"כ זה שמישח הוא, נשיא", אין בו חידוש (כ"כ), ומצד זה הוא רק בגדר, "פלגי קיסר"^{35*}).

(31) ה' יסודי התורה רפ"ט. וכ"ה גם בהל' מלכים ספ"א (בהלכות משיח) בדפוסים שלא שלטה בהן בקורת.

(32) ואף ש,תורה חדשה מאתי תצא, חידוש תורה כו" (ויקרא פ"ג, ג), הרי ידוע שכ"ז נכלל בתורה כשניתנה בפעם הראשונה, כי מ"ת לא יהי עוד פעם (המשך תרסי' ריש ע' כג. ועוד), והוא רק גילוי ההעלם. ולהעיר, שגם בזה מדייק "מאתי תצא", ואינה פעולתו של מלך המשיח (אף שהי' על ידו – ראה יל"ש ישעי' רמז תכט). ואכ"מ.

(33) ע"ז י, ב.

(34) גם ע"פ תורה, שלכן יוצא דופן אינו בכור (בכורות מז, ב) ועוד.

(35) וי"ל שזהו הטעם שנקט ל' רומי דוקא, כי עיקר הפעולה באופן של חידוש ("יוצא דופן" ל-מעלייתא), הוא בנוגע לאיה"ע.

(35*) נוסף על פשטות הענין, שדרגת הרוממות הנשיא אינה כרוממות המלך (כנ"ל סוס"ד).

(36) וכהשאלה בסהמ"צ להצ"צ שם פ"ג (מאמרי אדה"צ שם ע' ב). ועיי' ע"ד החסידות שענין המלו-כה של משיח או אינה הנהגת המלכות כפשטות, אלא המשכה בבחי' מקיף. ע"ש.

(36*) ראה גם צפע"נ הנ"ל הערה 19.

(37) ולהעיר מפי' הערוך (ערך קסר) דודו בן ישי הוא המלך (קיסר), ודוד אחר שני לוי' (וראה באר שבע לסנהדרין שם). ועפ"ז, מ"ש, "ודוד עבדי נשיא גוי" היינו ענין ד"קיסר". וכן פי' בחדא"ג מהר"ל לסנהדרין שם (משא"כ בנצח ישראל ספ"מ כ' כפרש"י).

ומובן ע"פ המבואר בפנים המעלה שב,נשיא להם לעולם" על "מלך עליהם" – ד,נשיא" היא השפעת התורה, היינו בענינים הפנימיים (וראה נצח ישראל שם, דמשיח (קיסר) "הי' מנהיג בדברים האלקיים לגמרי" ו"מלך" – הפעולה בעולם, בעני-נים חיצוניים. ואכ"מ.

ויחי

ויש להבין טעם החילוק בין שני פירושיו רש"י אלה, שבפסוק „ושתחו ישראל" ביאר רש"י טעם השתחוואת יעקב ע"י משל מזה ש, תעלא בעידני' סגיד ליי', ובפסוק „ויתחזק ישראל" מבאר רק התוכן „אע"פ שהוא בני מלך הוא אחלק לו כבוד": ולאידך דוקא בפעם הב' ראה רש"י צורך לפרש הקושי („אע"פ שהוא בני").

הרא"ם ביאר (ועד"ז כתבו כמה מפרשי'ם), דהא ד, תעלא בעידני' סגיד ליי' לא מטעם „כבוד מלכות" הוא — „דא"כ כשבא (יוסף) לפניו מיד ה' ראוי להשתחוות" — אלא רק „מפני שה' צריך לו", „שבקש ממנו צרכו (וונשאתני ממצרים וקברתני בקבורתם)" ונתרצה ונשבח לו".

ולפי זה פירוש המשל „תעלא בעידני' סגיד ליי' הוא — ד, בעידני' היינו בעת שאתה צריך לו". ועוד זאת, שהשתחוואה זו אינה נתינת כבוד בפ"ע אלא כמ"ש הלבושי' ש, „אין תעלא בעידני' שייך לומר אלא כשהוא . . מראה לו הכנעה כדי שיעשה בקשתו שצריך לו".

ולכאורה פירוש זה צע"ג, כמו שהקשו במפרשים¹⁰, „דאי אפשר לומר . . שהשתחוואה והכניע את עצמו כדי שימלא בקשתו, דהא אחר השבועה השתחוואה לו ולא בשעת הבקשה". וכן — קשה לומר שיעקב השתחוואה ליוסף „כדי שיעשה בקשתו" — דבפשטות (פש"מ) ה' יוסף

א. „ויאמר השבעה לי וישבע לו וישתחו ישראל על ראש המטה", ובפרש"י „ושתחו ישראל — תעלא בעידני' סגיד ליי' (שועל, אם תראה שעתו מצלחת, תשתחוה לו). ובפשטות, כוונת רש"י היא לבאר זה שיעקב השתחוה לבנו (יוסף)¹¹, כי „תעלא בעידני' סגיד ליי' (עם היותו „השפל שבחיות")¹².

והנה להלן עה"פ¹³, „ויגד ליעקב גו' הנה בנך יוסף בא אליך ויתחזק ישראל וישב על המטה" פרש"י „ויתחזק ישראל — אמר אע"פ שהוא בני מלך הוא אחלק לו כבוד, מכאן שחולקין כבוד למלכות" (והיינו ש, חולקין כבוד למלכות" בכל אופן, גם כנוד"ד שהמדובר באב ובנו).¹⁴

ולכאורה שני פירושי רש"י אלה תוכנם חד' — שיעקב חלק כבוד ליוסף (ו- השתחוה לו) אע"פ שה' בנו (ולכן נחשב יוסף כ, תעלא לגבי').

(1) פרשתנו מז, לא.

(2) רש"י מגילה טז, ב. וראה גם גר"א ועוד כאן (ולקמן ס"ג והערך 21).

(3) ראה גר"א ועוד כאן.

וכבר האריכו במפרשים איך מתאים עם מ"ש רש"י בדי' שלחמ"ז (די' על ראש המטה) ש, הפך עצמו לצד השכינה. ונת' בההתוועדות. ואכ"מ.

(4) ל' הרא"ם כאן.

(5) מת, ב.

(6) וכן בדוגמאות שהביא רש"י שמשח חלק כבוד (אפילו) לפרעה, וכן אליהו לאחאב (עובד ע"ז). וראה שפ"ח ומשכיל לדוד שם.

(7) וכ"כ בבחי' כאן: השתחוה לו אביו כדי ל- חלוק כבוד למלכות ועל זה דרז"ל תעלא בעידני' סגיד ליי'. וראה ראב"ע כאן.

(8) גר"א ועוד כאן.

(9) ל' הכתוב מז, ל.

(10) לקמן מת, ב.

(11) נחלת יעקב כאן.